

การศึกษาความเป็นมาและการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนต่อกรณีการ
จัดการบ่อขยะมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*
THE STUDY OF BACKGROUND AND PEOPLE MOVEMENT IN CASE OF
MAHAPHRAM LANDFILL, BANGBAN DISTRICT, PHRANAKHON SI
AYUTTHAYA PROVINCE

อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์¹ และ ศุภสุดา ปรีเปรมใจ²

Akarawin Sasanapitak¹ and Suppasuta Preepremjai²

¹⁻²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

¹⁻²Faculty of Humanities and Social Science, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Corresponding author E-mail: suppasuta.p@outlook.co.th

Received 25 August 2023; Revised 29 August 2023; Accepted 30 August 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ความเป็นมาและการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนต่อกรณีการจัดการบ่อขยะมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนต่อกรณีการจัดการบ่อขยะมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการวิจัยเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า บ่อขยะแห่งใหม่ได้ย้ายมาจากบ่อขยะเดิมในพ.ศ. 2557 ในสมัยรัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช) ซึ่งได้สร้างผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่หลายประการเช่น การเกิดกลิ่นเน่าเสีย ปัญหามลพิษทางอากาศ ความกังวลใจของประชาชนเกี่ยวกับการปนเปื้อนของสารพิษ และการเกิดไฟไหม้ในบ่อขยะ เป็นต้น ในส่วนของการ

* อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์ และ ศุภสุดา ปรีเปรมใจ. (2566). การศึกษาความเป็นมาและการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนต่อกรณีการจัดการบ่อขยะมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 3(4), 127-139.

Akarawin Sasanapitak and Suppasuta Preepremjai. (2023). The Study of Background and People Movement in Case of Mahaphram Landfill, Bangban District, Phranakhon Si Ayutthaya Province. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University. 3(4), 127-139.;

DOI: <https://doi.org/10.>

<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jpsmbu/index>

เคลื่อนไหวของประชาชนพบว่า 1) ประชาชนรวมตัวกันแสดงออกเชิงสัญลักษณ์เพื่อต่อต้านการ
สร้างบ่อขยะ 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ร่วมมือกันเพื่อเจรจาทันทีกับรัฐบาล 3) การ
จัดเวทีแสดงความคิดเห็นโดยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายวิชาการต่างๆ 4) การแสดงออกผ่าน
สื่อช่องทางต่างๆ รวมทั้งการจัดเวทีสาธารณะทั้งในและนอกพื้นที่

คำสำคัญ: การเคลื่อนไหวของประชาชน, บ่อขยะมหาพรหมณ์

Abstract

The article aims to study 1) The background and people movement in case of Mahaphram Landfill, Bangban, District Phranakhon Si Ayutthaya province. 2) To study the community's reactions and responses to the waste management situation at the Mahaphram Landfill, Bangban, District Phranakhon Si Ayutthaya province.

The research employed the qualitative research methods based on in-depth interviews and documentary research techniques. The study showed that these landfill was moved from the old landfill in 2014, during the government of the National Council for Peace and Order (NCPO). It make an impact on people in many areas such as rotten smell problem, air pollution problem, concerns about toxic contamination and, and fires in the landfill. In case of people movement, it was found that 1) people gathered to express symbolically against the construction of landfills 2) local governments have joined forces to negotiate with the government 3) organizing forums in cooperation with various academic networks and, 4) expression through various media channels including organizing public forum both inside and outside the area.

Keywords: People movement, Mahaphram Landfill

บทนำ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เมืองหลวงเก่าของประเทศไทย และยังมี ความสำคัญเป็นพื้นที่เมืองประวัติศาสตร์ของโลกได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นเมืองมรดกโลก (World Heritage City) จากองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งชาติแห่ง สหประชาชาติ หรือ UNESCO (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542) ภายใต้ชื่อ “นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร” ทำให้สถานะของการ พัฒนาภายในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นไปในทิศทางบวก กล่าวคือมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ท่องเที่ยวในจังหวัดแห่งนี้ราวปีละ 6 ล้านคน ซึ่งสร้างรายได้ให้กับการท่องเที่ยวของประเทศปี ละ 6,380 ล้านบาท (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565)

อย่างไรก็ตาม ในอีกด้านหนึ่งของการพัฒนานั้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยาก็พบ ปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะ ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ของประชาชน เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ UNESCO ออกประกาศเตือนรัฐบาลไทยว่าหาไม่เร่งบริหารจัดการกับปัญหา ที่เกิดขึ้นนี้ อาจจะต้องถอนพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจากการเป็นเมือง มรดกโลก (พรพรรณ โปรงจิตร์, 2561) โดยอาจจะกล่าวได้ว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมและการจัดการ ขยะ นับเป็นประเด็นสำคัญที่อาจจะทำให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาถูกถอดถอนจากการ เป็นเมืองมรดกโลก

อำเภอบางบาลเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีพัฒนาการทาง ประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยอยุธยา ในด้านภูมิศาสตร์ คลองบางบาล-มหาพรหมณ์ ด้าน ตะวันตกเฉียงเหนือ นอกเกาะเมืองอยุธยา เคยเป็นคลองใหญ่ในสมัยอยุธยาที่ใช้เป็นทางสัญจร และเดินทัพไปมา โดยเชื่อมกับแม่น้ำสายหลักก็คือ แม่น้ำน้อย และแม่น้ำเจ้าพระยา มีผู้คนอยู่ อาศัยตลอดสมัยอยุธยา ดังจะเห็นได้จากซากโบราณสถาน เช่นวัดร้าง ซากอาคาร ใบเสมา ที่ เป็นหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนอันสืบเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงปัจจุบัน (มติชน ออนไลน์, 2560) ในด้านการปกครอง ภายหลังจากสมัยอยุธยา พื้นที่ดังกล่าวเป็นเขตแขวงรอบกรุง โดยในสมัยรัชกาลที่ 5 ภายหลังจากมีการปรับปรุงการปกครองในด้านต่าง ๆ ได้มีการประกาศ ออกโฉนดให้ราษฎรอย่างต่อเนื่อง และได้มีการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ทำ ให้พื้นที่นี้ถูกแบ่งเขตการปกครองจากแขวงเสนาน้อยตอนเหนือกับแขวงเสนาใหญ่ตอน ตะวันออก เป็นอำเภอเสนาใน ซึ่งเป็นหนึ่งในอำเภอของท้องที่กรุงเก่า 11 อำเภอในสมัยนั้น (วรรณศิริ เดชะคุปต์ ปรีดี พิศภูมิวิถิ, 2554) จนกระทั่งเมื่อภายหลังการเปลี่ยนแปลงการ

ปกครอง 2475 ซึ่งมีการจัดระบบราชการใหม่ จึงได้จัดตั้งอำเภอเสนาใน เป็นอำเภอบางบาล เมื่อพ.ศ.2483 (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542)

พื้นที่อำเภอบางบาล จัดเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่มีการปลูกข้าวอย่างกว้างขวาง รวมทั้งยังมีการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่สำคัญคือการทำอิฐ และพื้นที่นี้ยังพบทรายจำนวนมากมหาศาลซึ่งถูกกระแสน้ำไหลมาทับถมเป็นเวลานาน จึงมีธุรกิจการทำบ่อทรายเป็นจำนวนมากจากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ดังกล่าวนี้ ทำให้มีประชากรอยู่อาศัยหนาแน่นขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของสุขาภิบาลมหาพรามหมณ์ ในอำเภอบางบาลขึ้นเมื่อ พ.ศ.2534 (ราชกิจจานุเบกษา, 2534) โดยในช่วงเวลาดังกล่าวได้มีการประกาศโอนกรรมสิทธิ์ที่ดิน และเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ในท้องที่ตำบลมหาพรามหมณ์ เพื่อการชลประทานและการสร้างทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3263 (ราชกิจจานุเบกษา, 2534) จะเห็นได้ว่าพื้นที่อำเภอบางบาลเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของจังหวัดมาโดยตลอด ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ต้องประสบปัญหานานานับประการ อัครวินท์ ศาสนพิทักษ์ (2565) ได้สรุปภาพอนาคตที่อาจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่แห่งนี้ โดยอาจจะสรุปได้ดังต่อไปนี้

- 1) กิจกรรมภาคเกษตรกรรมอาจจะถูกแทนที่โดยกิจกรรมภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจบริการ
 - 2) การจ้างงานในพื้นที่ลดน้อยลงเนื่องจากประชาชนในพื้นที่ออกไปประกอบอาชีพอื่นนอกพื้นที่
 - 3) ปัญหามลพิษทวีความรุนแรงขึ้นและส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับสุขภาพอนามัยของคนในท้องถิ่น
 - 4) คาดการณ์ว่าในระยะเวลาอีก 20 ปี ความเป็นเมืองอาจจะเข้ามาสู่พื้นที่แห่งนี้ จนไม่สามารถแยกออกได้ว่าพื้นที่นี้เคยมีสภาพความเป็นชุมชนชนบทมาก่อน
- จากที่กล่าวมา จะพบว่าพื้นที่แห่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต จากโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ทั้งในส่วนของภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งหนึ่งในโครงการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสร้างผลกระทบให้เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่อำเภอบางบาลมากที่สุดนั่นก็คือ การเกิดขึ้นของโครงการบ่อขยะมหาพรามหมณ์ ดังนั้น บทความนี้จึงมีความมุ่งหวังเพื่อศึกษาความเป็นมาและการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนต่อกรณีการจัดการบ่อขยะมหาพรามหมณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการจัดการบ่อขยะมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนต่อกรณีการจัดการบ่อขยะมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากบุคคลที่ให้ข้อมูลหลัก ด้วยวิธีการวิจัยภาคสนามเพื่อสำรวจข้อมูลชุมชนจากผู้แทนภาคส่วนในชุมชนที่หลากหลาย (Multi-Stakeholder) จำนวน 10 คน ประกอบด้วย 1) ผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) ผู้แทนจากผู้นำชุมชน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน และ 3) ผู้แทนจากองค์กรภาคประชาสังคม โดยใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลทั่วไป และกำหนดข้อคำถามสำคัญในงานวิจัย นอกจากนี้ยังมีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการขยะ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ตำบลมหาพราหมณ์ และนำข้อมูลทั้งหมดมาดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัย

1) ความเป็นมาของการจัดการบ่อขยะมหาพราหมณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในอดีตนั้นพื้นที่บ่อขยะที่รองรับปริมาณขยะของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านป้อมในอำเภพระนครศรีอยุธยา มีขนาดพื้นที่ 30 ไร่โดยเริ่มใช้งานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 โดยมีลักษณะเทขยะกองกับพื้นโดยตรง (Open Dumping) ไม่มีการควบคุมปริมาณและระบบการระบายของเสีย รวมทั้งการจัดการสารปนเปื้อนที่อาจทำให้เกิดมลพิษต่อสภาพแวดล้อมได้ (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และศุภวรรณ ภิรมย์ทอง ,2558) จนในที่สุดบ่อขยะแห่งนี้ได้ขยายปริมาณจนเกินกว่าศักยภาพของพื้นที่ที่จะรับไว้ กล่าวกันว่าปริมาณขยะในพื้นที่แห่งนี้มีลักษณะเป็นภูเขาที่มีความสูงเท่ากับตึก 3 ชั้น ประชาชนกลุ่มแรกที่ได้รับผลกระทบจากบ่อขยะแห่งนี้คือกลุ่มประชาชน “หมู่บ้านคิดถึง” ซึ่งเป็นหมู่บ้านจัดสรรบริเวณใกล้เคียงบ่อขยะแห่งนี้ ประชาชนกลุ่มนี้ประสบปัญหาที่เป็นผลมาจากบ่อขยะแห่งนี้ ทั้งปัญหามลพิษทางกลิ่นที่เกิด

จากสิ่งเน่าเสีย ปัญหาสุขอนามัย และที่รุนแรงที่สุดคือการเกิดไฟไหม้ในพื้นที่บ่อขยะ โดยเกิดขึ้นในวันที่ 3 พฤษภาคม 2557 โดยเพลิงไหม้เกิดขึ้นในบริเวณกลางบ่อขยะรวมทั้งมีทางเข้าออกเพียงทางเดียว จึงทำให้เพลิงไหม้ขยายตัวอย่างรวดเร็วและควบคุมได้ยาก ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงราว 4 ชุมชนต้องอพยพออกจากพื้นที่

ในเวลาต่อมา วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2557 ในรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และเป็นหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการขยะและของเสียอันตราย จึงได้มีมติอนุมัติให้กระทรวงมหาดไทย ออกแผนพัฒนา “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทางนโยบายประชารัฐภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย โดยสนับสนุนให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นหนึ่งในจังหวัดนำร่องของการแก้ไขปัญหาขยะ ดังนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาวิกฤตขยะมูลฝอยตกค้างสะสม และปัญหาการจัดขยะมูลฝอยที่มูกต้องของจังหวัดเป็นการเร่งด่วนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศด้วยการรัฐประหารในขณะนั้น ได้จัดหาพื้นที่ที่จะเป็นบ่อขยะแห่งใหม่ โดยเลือกเอาพื้นที่ราชพัสดุบริเวณฝั่งตรงข้ามพื้นที่บ่อขยะเดิม (บ้านป้อม) ซึ่งมีขนาด 372 ไร่ 2 งาน 29 ตารางวา รองรับปริมาณขยะได้วันละ 540 ตัน โดยอยู่ในพื้นที่ตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาจัดสร้างเป็นบ่อขยะแห่งใหม่ โดยอยู่ห่างจากบ่อขยะแห่งเดิมประมาณ 5 กิโลเมตร และกำหนดนโยบายการพัฒนาในอนาคตให้พื้นที่ดังกล่าว เป็นศูนย์จัดการขยะมูลฝอยต้นแบบจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งโครงการสร้างโรงผลิตกระแสไฟฟ้าจากเชื้อเพลิงขยะอีกโครงการด้วย พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ราชพัสดุซึ่งเป็นบ่อสำหรับของโรงงานสุราเดิม ในพื้นที่เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาได้นำมาทิ้งแล้วไว้ จึงทำให้ลักษณะของพื้นที่เป็นบ่อโพงเหมาะต่อการนำขยะมาถม หน่วยงานภาครัฐและภาคท้องถิ่นเริ่มขนย้ายขยะจากบ่อขยะเดิมบ้านป้อม ไปถมในพื้นที่บ่อขยะใหม่มหาพราหมณ์ซึ่งอยู่บริเวณฝั่งตรงกันข้าม ส่วนบ่อขยะเดิมก็ยังคงพบเห็นร่องรอยการเป็นพื้นที่ทิ้งขยะอยู่ในปัจจุบัน

ในระยะเริ่มแรกของการก่อสร้างในพื้นที่บ่อขยะ ภาครัฐได้วาดภาพอนาคตในชุมชนใกล้เคียงว่า จะพัฒนาพื้นที่บ่อขยะแห่งนี้ให้เป็นศูนย์จัดการขยะต้นแบบจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นต้นแบบแห่งการจัดการกับปัญหาขยะแบบครบวงจร อย่างไรก็ตาม

ผลที่ตามมากลับไม่ได้เป็นไปอย่างที่คิดไว้ กล่าวคือตลอดระยะเวลาของการเกิดขึ้นของบ่อขยะแห่งนี้ สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนในพื้นที่ตลอดเวลา ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบได้แก่ ปัญหากลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ ปัญหาสุขอนามัยที่เกิดการปนเปื้อนของสารพิษจากขยะ และปัญหาไฟไหม้จากบ่อขยะ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสำรวจปัญหาขยะที่กลายเป็นข่าวของมูลนิธิบูรณะนิเวศ (อ้างอิงใน ThaiPublica, 2557) โดยพบว่า ในปีพ.ศ.2557 มีเหตุการณ์ไฟไหม้บ่อขยะที่เกิดขึ้นในประเทศไทยรวม 15 ครั้ง และประเทศไทยยังมีปัญหาขยะอื่นๆ เช่น บ่อขยะส่งกลิ่นเหม็นรบกวนชุมชน น้ำจากบ่อขยะไหลลงแหล่งน้ำสาธารณะ การลอบทิ้งขยะ ทั้งขยะทั่วไปและกากอุตสาหกรรมในที่ดินสาธารณะและที่ดินส่วนตัว เป็นต้น

ราวต้นปี พ.ศ.2560 ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนในกรณีบ่อขยะมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เริ่มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเกิดความรุนแรงของกลิ่นจากบ่อขยะส่งผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นเป็นวงกว้าง และมีความวิตกกังวลว่าจะรุนแรงมากยิ่งขึ้น หรืออาจทำให้เกิดผลเสียจากการปนเปื้อนของมลพิษจากบ่อขยะสู่พื้นที่ชุมชน ในขณะที่ภาคสื่อสารมวลชนที่ดำเนินการอยู่ในขณะนั้น ยังไม่สามารถนำเสนอข้อมูลความเดือดร้อนของประชาชนได้มากนัก เนื่องจากอยู่ในช่วงการบริหารงานของรัฐบาล คสช. ซึ่งมีอำนาจในการควบคุมสื่ออย่างเด็ดขาด ในเวลานั้น นายสนธิ คชวัฒน์ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ชมรมนักวิชาการสิ่งแวดล้อมไทย และเลขาธิการสมาคมอนามัยสิ่งแวดล้อมไทย ได้แสดงความวิตกกังวลต่อความรุนแรงของบ่อขยะมหาพราหมณ์ ในกรณีที่เกิดน้ำท่วมในพื้นที่อาจมีความเสี่ยงต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนในชุมชนใกล้เคียง กล่าวคือหากเกิดน้ำท่วมหรือฝนตกหนักในพื้นที่บ่อขยะ จะทำให้เกิดน้ำชะกากขยะที่มีเชื้อโรค สารอินทรีย์ โลหะหนัก และสารพิษ ในปริมาณสูง ซึ่งมีอันตรายมากต่อการอุปโภคบริโภคน้ำของประชาชน

ในช่วงปี พ.ศ.2564 เกิดสถานการณ์น้ำท่วมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีข้อกังวลว่าน้ำอาจจะท่วมไปถึงพื้นที่บ่อขยะแห่งนี้ โดยหากเกิดขึ้นจริงก็จะมีโอกาสสูงที่จะทำให้เกิดการรั่วไหลของสารพิษจากบ่อขยะลงสู่ชุมชนใกล้เคียงได้ ต่อเนื่องมาจนถึงปีพ.ศ. 2565 อำเภอบางบาล 13 จาก 16 อำเภอ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้เกิดสถานการณ์น้ำท่วม จนในที่สุดต้องประกาศให้เป็นเขตพื้นที่ภัยพิบัติใน 9 อำเภอ โดยหนึ่งในพื้นที่นั้นคืออำเภอบางบาล ซึ่งเป็น

พื้นที่ตั้งของบ่อขยะมหาพราหมณ์ ดังนั้น จากสถานการณ์ดังกล่าวยิ่งทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความวิตกกังวลว่าอาจมีความเป็นไปได้ที่น้ำอาจจะเข้ามาท่วมในพื้นที่บ่อขยะ ซึ่งทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารพิษสารเคมี และสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ และก่อให้เกิดอันตรายต่อแหล่งน้ำที่ประชาชนนำมาอุปโภคและบริโภค

ยิ่งไปกว่านั้น ในวันที่ 25 เมษายน 2566 เกิดเหตุไฟไหม้บ่อขยะดังกล่าวเป็นเวลาติดต่อกัน 5 วัน เนื่องจากการสะสมของก๊าซมีเทนในบ่อขยะทำให้บ่อขยะมีอุณหภูมิที่สูงขึ้น และเกิดไฟไหม้ในบ่อขยะเป็นพื้นที่ 70 ไร่ ส่งผลกระทบโดยตรงกับประชาชนใน 6 ตำบลพื้นที่ใกล้เคียง และมีประชาชนมากกว่า 700 คน ที่ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงเวลาดังกล่าว ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ตรวจพบค่าฝุ่นละออง PM 2.5 เกิดค่ามาตรฐาน ซึ่งเป็นอันตรายโดยตรงต่อประชาชนในพื้นที่ โดยคาดว่าหนึ่งในสาเหตุของปัญหาดังกล่าว มีสาเหตุมาจากการเกิดไฟไหม้ของบ่อขยะมหาพราหมณ์ (ประชาชาติธุรกิจ ,2566)

2) การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนต่อกรณีการจัดการบ่อขยะมหาพราหมณ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เนื่องจากการดำเนินการสร้างบ่อขยะตำบลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการดำเนินการของรัฐบาลที่มาจากคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งได้ใช้อำนาจตามมาตรา 44 ในการดำเนินการจัดสร้างบ่อขยะดังกล่าว ซึ่งการดำเนินการในเริ่มแรกนั้นได้มีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น การจัดประชาคม หรือกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคท้องถิ่นแต่อย่างไรก็ตาม ทำให้เกิดกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชนเพื่อเรียกร้องให้เกิดกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐจากประชาชนในพื้นที่

เมื่อเกิดบ่อขยะขนาดใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่ท้องถิ่น ผู้ที่ได้รับผลกระทบหลักอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือประชาชนในท้องถิ่น โดยกลุ่มประชาชนในพื้นที่ได้พัฒนาและก่อตัวเป็นเครือข่ายชุมชนเพื่อเรียกร้องสิทธิ จากผลกระทบที่ได้รับจากการเกิดขึ้นของบ่อขยะแห่งนี้ โดยการต่อต้านหรือการเรียกร้องสิทธิที่ได้รับผลกระทบมีดังต่อไปนี้

1) เกิดการรวมตัวกันต่อต้านการสร้างบ่อขยะ โดยประชาชนท้องถิ่นส่วนหนึ่งร่วมกันแต่งชุดดำเพื่อไว้อาลัยให้กับชุมชนตนเอง และแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความไม่เห็นด้วยกับการสร้างบ่อขยะแห่งนี้

2) เกิดการรวมตัวกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อให้เกิดการเจรจาต่อรองกับรัฐบาล

3) แกนนำชาวบ้านเริ่มแสวงหาภาคีเครือข่ายภาควิชาการ โดยได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีในการให้ความช่วยเหลือจากเทคโนโลยี และมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาที่ให้การช่วยเหลือด้านการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น

4) มีการชุมนุมเพื่อแสดงความไม่เห็นด้วยกับการสร้างบ่อขยะแห่งนี้ โดยผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ รวมทั้งการจัดเวทีสาธารณะทั้งและพื้นที่และนอกพื้นที่

อภิปรายผล

ปัญหาขยะ นับว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกจังหวัด โดยหน่วยงานปกครองที่ในระดับท้องที่และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีกระบวนการจัดการกับปัญหาขยะด้วยกันทั้งสิ้น ตามแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559 – 2564) ที่ผ่านมา ซึ่งแผนแม่บทดังกล่าว เป็นการจัดทำแผนการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายของจังหวัดในภาพรวม ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขับเคลื่อนการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอย และของเสียอันตรายให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ เพื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมีกรอบแนวคิดหลักตามหลักการ 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle) เพื่อให้เกิดการใช้ซ้ำ การใช้ซ้ำ และการนำกลับมาใช้ใหม่ การกำจัดขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายแบบศูนย์รวม และการแปรรูปผลิตพลังงาน รวมถึงความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการจัดการขยะมูลฝอย และของเสียอันตราย (กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2559) โดยขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้หนึ่งในวิธีการจัดการกับปัญหาคือการจัดสร้างบ่อขยะ ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงพื้นที่บ่อขยะอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ดังกรณีของบ่อขยะมหาพราหมณ์ ซึ่งเป็นอีกกรณีศึกษาหนึ่งที่มีการจัดสร้างโดยใช้อำนาจของภาครัฐในการดำเนินการ

แน่นอนว่าคงไม่มีใครอยากตื่นขึ้นมาแล้วพบว่ามีกองขยะขนาดใหญ่อยู่บริเวณหน้าบ้าน เช่นเดียวกับประชาชนในอำเภอบางบาล ซึ่งได้แสดงความไม่เห็นด้วยในการจัดสร้างบ่อขยะแห่งนี้ โดยมีการแสดงออกและรวมตัวกันในหลายวิธี เช่น การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์โดยการแต่ง

ชุดคำ การประสานความร่วมมือกันระหว่างองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ใกล้เคียง การแสวงหาเครือข่ายด้านวิชาการเพื่อเข้ามาช่วยเหลือและบรรเทาปัญหาในท้องถิ่น และการชุมนุมในเวทีสาธารณะต่างๆ

อย่างไรก็ตาม ข้อมูลจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ในปัจจุบันประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงบ่อขยะเริ่มยอมรับว่า ในอนาคตต่อไปจากนี้คงไม่สามารถย้ายบ่อขยะแห่งนี้ออกไปจากพื้นที่ได้ โดยประชาชนต้องการการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นกรณีพิเศษ เช่น

1. ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรม เช่น การชดเชยหรือสวัสดิการทางสังคม เป็นต้น
2. ความช่วยเหลือทางกิจกรรมสาธารณสุขเชิงรุก เช่น การตรวจสุขภาพพิเศษ การจัดอนามัยในชุมชน เป็นต้น

3. การสร้างมาตรฐานความปลอดภัยในพื้นที่บ่อขยะ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าบ่อขยะจะไม่มีกรปนเปื้อนสารพิษที่อาจจะเป็นอันตรายกับประชาชนได้

4. การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ โดยเป็นความรู้ด้านสุขอนามัยที่ประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงบ่อขยะจำเป็นต้องรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมหรือการดำเนินงานของภาครัฐที่จะเกิดขึ้นกับบ่อขยะแห่งนี้

สรุป/ข้อเสนอแนะ

หากเปรียบเทียบจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (เมืองกรุงเก่า) เป็นกรุงเทพมหานคร (เมืองหลวงปัจจุบัน) จะเห็นได้ว่าอำเภอบางบาลก็อาจจะเปรียบเสมือนเขตปริมณฑลซึ่งเป็นจังหวัดรอบกรุงเทพฯ ที่บ่อยครั้งต้องแบกรับปัญหาและผลกระทบไว้ในพื้นที่ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ในเขตเมืองหลวง ดังนั้น จะเห็นได้ว่านโยบายของรัฐในการพัฒนาพื้นที่หนึ่ง อาจส่งผลกระทบต่ออีกพื้นที่หนึ่งก็เป็นได้ ซึ่งนอกเหนือจากหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้นแล้ว อาจจะต้องอาศัยความร่วมมือของภาคประชาชนประกอบด้วย โดยการผลักดันให้สังคมเป็นหุ้นส่วนของภาครัฐจะมีผลสำคัญต่อการช่วยจัดบริการสาธารณะ หรือมีส่วนร่วมในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น ทั้งนี้การขับเคลื่อนสังคมให้เกิดการเป็นหุ้นส่วนภาครัฐได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่สังคมต้องมีกลไกการตรวจสอบความรับผิดชอบในการทำงานของภาครัฐโดยภาคประชาชน

ในกรณีของบ่อขยะมหาพราหมณ์ ซึ่งเกิดจากนโยบายการพัฒนาของภาครัฐและได้ส่งผลกระทบต่อประชาชนอีกพื้นที่หนึ่งอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ และยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการใช้อำนาจของภาครัฐในขณะนั้น คืออำนาจของรัฐบาลทหารที่มีอำนาจในการจัดการเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ซึ่งทำให้โครงการบ่อขยะมหาพราหมณ์ดำเนินการต่อไปและยังคงอยู่ในพื้นที่จนถึงทุกวันนี้

จะเห็นได้ว่ากลไกการตรวจสอบอำนาจของรัฐของประชาชนในอำเภอบางบาล ได้เริ่มขึ้นตั้งแต่การเกิดขึ้นของโครงการบ่อขยะ เรื่อยมาจนถึงความกังวลใจเกี่ยวกับน้ำอาจจะท่วมบ่อขยะ และกรณีไฟฟ้าบ่อขยะ ซึ่งในทุกช่วงระยะได้มีการขับเคลื่อนกลไกการตรวจสอบอำนาจของรัฐด้วยการจัดเวทีสาธารณะ การยื่นข้อเสนอมหรือข้อร้องเรียนให้กับหน่วยงานภาครัฐ และการจัดงานเสวนาหาทางออก ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจของกรณีศึกษานี้คือ มีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้เห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้มีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น และต้องสร้างการมีส่วนร่วมในภาคประชาชนท้องถิ่น

ผลของการขับเคลื่อนของภาคประชาชนดังกล่าว แม้ว่าจะไม่สามารถย้ายบ่อขยะแห่งนี้ออกไปนอกพื้นที่ได้ แต่สิ่งที่ได้รับกลับมาจากกระบวนการขับเคลื่อนของภาคประชาชนในท้องถิ่นแห่งนี้คือ เกิดความสามัคคีของคนในท้องถิ่นที่เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน อันเนื่องจากการได้รับผลกระทบร่วมกัน ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกันภายในท้องถิ่น นอกจากนี้ ผลของการขับเคลื่อนของภาคประชาชนนอกเหนือจากความสามัคคีในท้องถิ่นแล้ว กลไกการขับเคลื่อนของภาคประชาชนยังเป็นส่วนสำคัญ ในการเรียกร้องให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ให้ดีขึ้น ซึ่งมาในรูปแบบสวัสดิการ หรือการช่วยเหลือที่ภาครัฐมอบให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ให้การช่วยเหลือ

ท้ายสุดนี้ จะเห็นได้ว่ากลไกการตรวจสอบการดำเนินการของภาครัฐโดยประชาชนจากกรณีศึกษาดังกล่าวนี้นี้ เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนโดยใช้วิธีการแบบดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นการจัดเสวนา การร่วมหารือ ซึ่งในปัจจุบันมีวิธีการสร้างการมีส่วนร่วมหรือการขับเคลื่อนของประชาชน โดยใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Network) ซึ่งมีศักยภาพในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนได้อีกช่องทางหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ.2560. (2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 9 ก. แผนผังแนบท้าย (19 มกราคม 2560).
- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2559). แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559 -2564). (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: แอคทีฟพริ้นท์.
- กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2565). รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะ มูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ.2565.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุฯ. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: มปท., 17-18, 56.
- นันทิยา หินนนท์ บรรวิทย์ เป็รื่องวงศ์ และสุวิทย์ นิ่มน้อย. (2558). มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมดูแลบ่อขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี, 12(2), 182-193.
- ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง จัดตั้งสุขาภิบาลมหาพราหมณ์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2534. (2534, 7 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 188 ตอนที่ 177. 37.
- ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. (2566). ไฟไหม้บ่อขยะ ต.มหาพราหมณ์ อ.บางบาล เหตุค่าฝุ่น PM 2.5 อยุธยาเกินมาตรฐาน. เรียกใช้เมื่อ 28 เมษายน 2566 จาก <https://www.prachachat.net/economy/news-1276163>
- พรพรรณ โปร่งจิตร. (2561). นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร: การถอดถอนจากการเป็นมรดกโลก. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 21(1), 148 - 158.
- พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์ฯ พ.ศ.2534. (2534. ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่ม 108 ตอนที่ 170 หน้า 11 (27 กันยายน 2534).

- ไพบุลย์ โพธิ์สุวรรณ. (2563). คู่มือการบริหารจัดการขยะแบบ “พลเมืองยุคใหม่ ชุมชนไร้ถัง”. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- มติชนออนไลน์. (2560). คลองบางบาล คือแม่น้ำเจ้าพระยา (สายเดิม) และคลองมหาพราหมณ์ อ.บางบาล อ.อยุธยา. เรียกใช้เมื่อ 24 กรกฎาคม 2566 จาก http://www.mathichn.co.th/prachachuen/news_513203
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และศุภวรรณ ภิรมย์ทอง. (2558). การจัดการปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชนเทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ, 8(2), 7-29.
- วงศ์วรรณ บุญวัฒน์. (2562). การนำนโยบายการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปปฏิบัติ. ใน ปริญญาณีพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วรรณสิริ เตชะคุปต์ และปรีดีพิศ ภูมิวิถี. (2554). กรุงเทพฯเล่าเรื่อง. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน. 132.
- วิชัย โสสุวรรณจินดา. (2558). มาตรการทางกฎหมายในการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศไทย. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม. 11(2), 76-89.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). รายงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. 2565. สำนักงานสถิติจังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
- อัศวินท์ ศาสนพิทักษ์. (2565). ฉากทัศน์ชุมชนเทศบาลตำบลมหาพราหมณ์อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา : มุมมองจากหลากหลายภาคส่วนในท้องถิ่น. วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา, 14(1), 117-126.
- ThaiPublica. (2557). กรณีบ่อขยะ “แพรกษา” สู่วาระแห่งชาติการจัดการขยะของประเทศไทย. เรียกใช้เมื่อ 30 มิถุนายน 2566 ใน <https://thaipublica.org/2014/08/praksa-1/>.